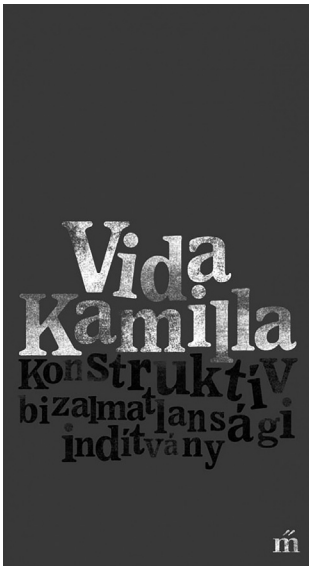

Puroszt Leonidasz
AKTIVISTA-NIHIL¹

A *Konstruktív bizalmatlansági indítvány* sikeres kötet. Szerzőjét, az 1997-es születésű Vida Kamillát már a könyv megjelenése előtt többen nemzedéke egyik legeredetibb hangjának tartották, debütálásához a „régén várt” formula eposzi jelzőként tapad. Ritkaság, hogy egy elsőkötetes költő (valamelyest) szélesebb közönség érdeklődését is felkeltse – a *KBI* szerepelt az Írók Boltja eladási toplistáján, több igényes kritika született róla; Vidával interjút készített eddig a

Népszava, a *Dívány*, a *24.hu*, a bemutató pedig a *Partizán* közreműködésével zajlott. Nem jött be tehát az *Ez a kiadó társadalmi felelősséget vállal* című vers önreflexív jóslata, mely szerint, „ha szerencsém van, megveszik háromszázan”, ahogyan erre – véleményem szerint – számítani is lehetett. Például azért, mert a szerzőt az irodalmi élet sokoldalú szereplőjeként kiemelt figyelem övezi – és azért is, mert a kötet könnyen felcímkézhető: a „fiatal nő vicces és popkulturális utalásoktól hemzsgő közéleti költészete” feltétlenül megtalálja a piaci-poétikai rést. Előrebocsátom: a *KBI* ennél rétegzettebb mű.

Már a mottóválasztás sejteti, hogy Vida költészete egészen szokatlan forrásból (is) merít: a három előrevetett idézet Majkától, Gyurcsány Ferenctől és Esterházy Pétertől származik. Ez önmagában is sajátos játékteret jelöl ki a verseknek, a regiszterkeveredés pedig amellet, hogy állandó humorfaktorként működik, rávilágít, milyen sokrétű – és szubjektív – az a hagyomány, amely a közösségről való gondolkodásunkat alakítja. Persze, felmerül a kérdés: összeolvashat-

1 Vida Kamilla: *Konstruktív bizalmatlansági indítvány*. Budapest, 2021, Magvető.

juk-e az erősen narratív verseket egyetlen összefüggő – ha nem is lineáris – történetté, különösen, hogy azok több helyütt is felhívják a figyelmet saját megalkotottságukra? Ha igen – hajlok rá, mert az önreflexió mintha nem mutatna túl az evidencia újramondásán, miszerint az ihlet nem mindenható, a vers pedig nem naplóbejegyzés –, érdemes hozzátéve rekonstruálni a beszélő gyerekkorát. Kisvárosi (bólyi), békés légkörben töltött óvodai és általános iskolai évek, vallásos, a politikához szorosan kötődő, nyitott szemléletű család – „jó voltam történelemből, de nincsenek traumáim” (*Majd visszatérünk rá a kommunizmusban*). Néhány korai, meghatározó olvasmányélmény, ismerkedés a szexualitással és a nemi szerepekkel – és itt, valahol tizenévesen, a mítosz világa véget ér. Addig az esti mese, a szerelem, a Harry Potter, a Biblia, a Barbie babák, A Pál utcai fiúk és az MDF egyetlen szerves világmagyarázatként létezik, amelyben a hősöknek átjárásuk van egymás történeteibe. A *KBI* az illúziókkal való leszámolás köteté: az egykori hőseszménybe vetett bizalmatlanságé.

A gyerekkor nagy elbeszélésének motívumai mítosztalanítva szivárognak át a felnőtt életbe: a politikai fantáziákból a NER (tágabb értelemben a kapitalizmus, még tágabb értelemben a cinizmus) elleni fásult lázadás marad, a kamaszkori vonzalmakból a nő-lét szorongása és a nemek közti harc – „Mert egy európai asszony elismeri a vereséget, / sápadtan beleajul a kézfogásba, és gratulál a nyertesnek.” (*Valahol Európában*) Az irodalmi élmények helyébe az irodalmi élet és a kultúrpolitika lelombozó tapasztalatai lépnek, a bibliai példázatok és a mesék szerepét pedig a popkultúra, vagy épp a fake news veszi át – a *Szem és Jáfet* kvázi-apokrifjában Noé Ambrus Attilával és Berki Krisztiánnal indul benépesíteni a Földet. Vida ezt a két ellentétes világlátást, a gyermeki fantáziát és a felnőttkor illúziótlanságát montírozza folyamatosan egymásra. Nosztalgiát ébreszt a naivitás iránt, majd kiáltványt ír a nosztalgia ellen – talán ez a jól sikerült feszültségteremtés a kötet egyik legnagyobb erénye. A mottóválasztás sem csak abból a szempontból jelentésszerű, hogy távoli szubkultúrákat rendel egymás mellé – érdemes észrevenni azt is, ahogyan játékba hozza az idősíkokat: a 2000-es éveket idealizáló popslágerre baljós Gyurcsány-jóslat felel: „Nem tudom nektek azt mondani, / hogy minden rendben lesz.” A záró Esterházy-idézet pedig eleve a lényegen-túliség érzetét közvetíti: „Uram. Valahogy már késő.”

A motívumhálót következetes költői nézőpont tartja össze: a beszélő rendszerint személyes tapasztalatokon keresztül fogalmaz meg (szokatlanul direkt) állításokat, ezek azonban szinte mindig túlmutatnak az individuumon – az egyén közösségben betöltött szerepére vonatkoznak. A szeretnivaló gyerek és a kiégett, társadalmilag tudatos felnőtt érdeklődése valójában hasonló – Jézus figurájában már előbbit is a meglepő súlyú áldozathozatal foglalkoztatja: „Nem azért kérdezem, mert nincs másom, / mert nem szeretnek, / mert beteg lennék, vagy nagy bajba keveredtem volna. / Meg akarom ismerni, kivel osztozkodtam a dalokon. / Ha valaki az enyémeért valóban meghalt a keresztfán, / akkor úgymond a miheztartás végett.” (*A mindenki rövidítése*)

A *KBI* egyik legfontosabb szereplője maga a Közeg. A beszélőt – aki munkás szolidaritási tüntetésre jár, és pánikrohamot kap egy klímaváltozásról szóló cikk miatt – baloldali, szorongó, reflektált bölcsészek veszik körbe. A magyar irodalmi élet fiatal alkotóinak jelentős része, azt hiszem, magára ismerhet – ebből a szempontból több vers is egy szubkultúra generációs tapasztalatát rögzíti. Már a nyitó darab első sorai megelőlegezik, hogy az ideológiailag vállaltan elkötelezett nézőpont (többnyire) nem fogja didaktikussá tenni a szövegeket: „Majd visszatérünk rá a kommunizmusban, mondtad nekem, / de nyugtalan lettem ettől, mert tudtam: / nem fogunk visszatérni rá.” Több, ehhez hasonló esszé-, avagy publicisztikavers is található a kötetben, amely világnézettől függetlenül intellektuálisan provokálja az olvasót – néhol viszont előfordulnak bennük fárasztó, szervetlen közhelyek is, lásd: „A történelem nem a férfiaké, hanem a történelem a férfi, / és egyszerűbb nekem is férfivá válni, mint megkérni / a történelmet egy szívességre.” (*Mielőtt idomítanál*) A zavarba ejtő *Utópia és uzsonna egy kertben, mely a versailles-i kastély kertjének pontos mása* című vers persze ébreszthet kételyeket: egyáltalán valóságos-e ez a Közeg – de legalábbis nem én futok-e bele a csapdába, mikor nagy kezdőbetűvel gondolom el? „A helyen, ahol pajtásaimmal élek, nem rendeznek sportversenyeket. / A helyen, ahol pajtásaimmal élek, nincsen cenzúra. / A helyen, ahol pajtásaimmal élek, van vérfertőzés. / A helyen, ahol pajtásaimmal élek, a testemet csak egyféleképpen bocsáthatom áruba.” És így tovább. Valójában több párhuzamosan létező közeget ismerünk fel egyetlen

kórossá gyúrva – Vida itt is a montírozás technikájával él. A konstrukció metaforája fanyar humorral: Versailles.

Ironikus, hogy maga a „felnöttes” regiszterben mozgó kötet cím is mennyire a gyerekkor felnagyított tapasztalataihoz kapcsolódik – hiszen a NER jelenében senki nem nyújt be konstruktív bizalmatlansági indítványt. Legfeljebb a beszélő és környezete, a feleslegesen-romlatlan újak – szimbolikusan. Hiába szigorúak magukkal szemben, ha az elveikkel csak a kocsmaasztalig jutnak. Vagy ha egy patinás kiadóg is, egymáson kívül úgysem olvassák a könyveiket. A világon még a legszűkebb értelemben véve sem tudnak változtatni, nemhogy megakadályozni egy közelgő ökológiai katasztrófát. Eleve vereségre ítéltetett aktivisták, akik nem csinálhatnak úgy, mintha nem vennék észre a status quo hazugságát – a hagyomány is hamis: a Jézus-figura felhúzható, a sógyurma Sztálin-szobor már feldöntve kerül a makettbe –, de a dekonstrukció után nincs mibe kapaszkodniuk. A *Vajon mit gondolhatnak a tyúkok Amerikáról?* című darab így zárul: „A gyerekek kirepülnek, mert ők tudnak repülni, / nem kell kevélyen álldogálni az udvar közepén.” Érdekes szöveg, elsősorban talán azt az értelmezést kínálja fel, miszerint a versbéli kakas hiába a hierarchia csúcsa, valójában vesztes ő is, mert minden hierarchiának csak vesztesei vannak – de én hajlamos vagyok belelátni a fentebb vázolt jellegzetes Vida-figurát is, akit a reflexió és az elvi hajthatatlanság képtelenné tesz a feloldódásra.

A kötet legjobbjai közé tartozik, és mintha egymásra felelne a második, illetve az utolsó előtti vers. Előbbi a helyi polgármester nagyapa alakját idézi meg, és a szívszorító igyekezetet, amellyel a nyolcéves önmagát felidéző beszélő maga is politikai tényezővé igyekszik válni, hogy felkeltse a szeretett rokon figyelmét: „papa, ha nagy leszek, ígérem, lakosság leszek.” (*Lakosság*) Utóbbi szöveg megszólítottja – kimondatlanul, de kétséget sem hagyva – maga Gyurcsány Ferenc. A viszonyulás itt éppen ellentétes: a tévében látott ex-miniszterelnök a gyerek tudatában a mese- és regényhősökhöz hasonlóan afféle képzeletbeli barátként létezik: „Azért nem tudlak utálni, mert te voltál az első, / az elsőt pedig sosem utáljuk, és amúgy is természetesnek / tűnt minden. Normális volt, hogy panaszkodott rád / mindenki, mert fanyalogni sikk, fanyalogni kifinomultság. / Pár hónappal később beiratkoztam a Szabóékhoz lovagolni. / Megtetszettek a lovas rend-

örök.” (*The Pointer Sisters*) A *Lakosságnál* jóval erősebb érzelmi töltetű (ön)szembesítő vers nem áll meg az abszurd minőség felmutatásánál, hanem határozott konklúzióra jut: „Mi, akik a 2000-es évek elején voltunk általános iskolások, / nem hagyhatjuk abba a táncot, folyamatosan kell csinálnunk, / (...) / hogy soha többé ne jusson eszünkbe nosztalgiázni / a felnövésünk történetén.”

Ez egyben a pont a verseken átívelő nosztalgia-vita végén, amely nem is annyira vita, mint inkább a visszaeséssel folytatott konstans küzdelem. A *KBI* beszélője (és ábrázolt generációja) a nosztalgia szenvedélybetege. Ösztönösen szépítené a múltat – vagy egyszerűen a kelleténél nagyobb jelentőséget tulajdonítana neki –, de szorong, mert közben felismeri, hogy öncsalást követ el. Vida gyakran nemcsak jelenetezi ezt a belső konfliktust, hanem moralizál, pszichologizál, értekezik a probléma kapcsán – ahogyan az egyébként is gyakori poétikai eljárása. A legjobban talán a *Fájlcsere* című versben működik ez, amely a többihez képest szikáran tudósít egy osztálytalálkozóról – „egyre hangosabban magyarázzuk, / mennyire sokat keresünk, / vagy mennyire keveset. Kutatjuk a régi reflexeket, / a humorunk nem javult, csúnyán öregsünk, / nem ismerjük egymást, / nosztalgiázunk, mert baszni szeretnénk” –, hogy aztán nagyon finoman váltson fókuszra, és jusson el a zárlatig: „nem nézek vissza, és két csuklás között / arról kérdezem a sofőrt, / hogy mit gondol az új városvezetésről. / Még csak meg sem fenyeget, hogyha lehányom a kárpitot, / ki kell fizetnem. A visszapillantóban látom a szemén, / hogy szépen öregedett: magát gyűlöli, / nem másokat, nem a körülményeket.”

A kötet legnagyobb tévedésének tartom ezzel szemben a versek jelentős részét átható önreflexiós kényszert, amelyről valamiért a „transzparencia” kifejezésre asszociáltak többen is a megjelenést övező diskurzusban. Miszerint, tudniillik, a szerző bepillantást enged az alkotás körülményeibe, miközben egyazon gesztussal felhívja a figyelmet arra is, hogy itt bizony akár „hazudhat” is. Tudjuk. Nincs tétje a kontextusban. Az egyetlen fantáziadús vers ebben a kategóriában *A gép pihen** (a csillag a cím része), amely szellemesen villantja fel a kisszerű társadalmi-alkotói közeg tragikomikumát, ahol egy harmincezer forint összegű egyetemi támogatást minden fórumon kötelező feltüntetni. Ráadásul Vida ehhez a formát is ügyesen találja meg: a pályázati beszámolókat mesterkéltnél nyelvével imitálja. Az utána következő *Móricz*

Zsigmondnak külön szöveget szentelni már jókora aránytévesztés. „Egyébként nem kellett volna előre inni a medve bőrére, / az előző szöveget ugyanis még / az eredményhirdetés előtt írtam, / és nem kaptam meg végül az ELTE ösztöndíját.” Így indul, és ennél a gegnél nincs is benne több, ahogy a kötetet záró címadó versben is redundáns és didaktikus használati utasítást kapunk az imént olvasott műegészhez – csupán az utolsó két sor tud új gondolatot behozni: „Nem akarlak tovább hibáztatni csak azért, / mert nyelvileg megoldható.” A szerző azonban „igazi” verset akar kanyarítani az önmagukban értékes töredékek köré – és mert tudja, hogy ahhoz konfliktusra van szükség, álkonfliktust kreál. Egész egyszerűen az, hogy a beszélő fülét megüti egy hamisnak érzett mondat, miközben aláírja a könyvére vonatkozó szerződést (*Ez a kiadó társadalmi felelősséget vállal*), és ettől fokozódó keserűség tölti el, semmit nem közvetít azon kívül, hogy főszereplőnk keserű alkat, esetleg egy kicsit hazudós. (Ami nem volna baj, ha ennek a regisztrálása bármit hozzáadna az értelmezéshez.) Semmiképp nem azt, amit érzésem szerint közvetíteni szeretne: hogy egy képmutató struktúrában bárki képviselésének a lehetősége kudarcra ítélt vállalkozás. Tegyük hozzá: ennek az ál-provokatív versnek már az alaphelyzete is nehezen komolyan vehető. Mégis, ki gondolja azt, hogy egy költő, akit a (tágabb értelemben véve) rendszerkritikus versei tettek népszerűvé, bármilyen értelemben kockázatot vállal vagy innovatív dolgot hajt végre azzal, hogy a saját kiadóját kritizálja – a saját kiadója által kiadott kötetben? Hiszen éppen ezt várja az olvasóközönség, ez maga az imidzs.

Továbbá amennyire jól keveri Vida időnként a különböző stílusseleket, máskor épp olyan izzadtságsgazú, ahogy bon mot-kkal és csattanókkal csapja le a szinte prózának ható mondatfolyamot. *A gép pihen** zárata hiába szellemes – „Az intézmény örök, az alkotó forog, a gép pihen” –, nem tudom nem azt érezni, hogy az egész vers ennek a sornak a kedvéért született. Kissé iskolás minden parafrázis, *A dallam* például nem több, mint Kemény István *A koboldkórus délelőtti dala* című remekművének saját szavakkal történő átírata. Szintén sikerületlen gesztus a társadalomtudomány nyelvének beszivárogtatása a szövegekbe – a *Nagy járványvers*ből hozva példát: „A végén nincsenek pozíciók, / a rendőrség könnygázzal tör be a térdeplő szektákhoz, / és futhat mindenki, amerre lát, nem lesz már arc, / amit leköphetsz, / nem lesz test, amit kisajátíthatsz, nem lesz senki, / akit elhallgattat-

hatsz.” Leköpní egy arcot: ez egy konkrét cselekvés. Kisajátítani egy testet: az értelmezése egy cselekvéstípusnak. Utóbbi nem láttat, hanem magyaráz – a líra az ilyet rendszerint kidobja magából. A szándékolt költőietlenség pedig, bár sok helyütt működő poétikai eszköz, néhol egyszerűen nyelvi ügyetlenségbe fordul: „ahol az egyéni felelősség kérdése / egy alma elfogyasztásával lett elmaszatolva.” (*Szem és Jáfet*)

Mielőtt a *Konstruktív bizalmatlansági indítvány* megjelent, Vida a szerzői Facebook-oldalán megosztott néhányat a róla írt paródiák közül, amelyeket barátai és alkotótársai az ő felkérésére írtak. Felismerhető, vicces pályaművek születtek – hiszen mintájukban egyedi és jól imitálható mind a dramaturgia, mind a témaválasztás és a motívumhasználat. Éppen ezért a *KBI*-ből néhány év múlva valószínűleg többre fogok emlékezni, mint más, hasonló színvonalú kötetekből. Úgy gondolom, ahhoz, hogy a továbbiakban is izgalmas és még jobb műveket olvassunk Vida Kamillától, elsősorban arra van szükség, hogy a szerző átgondolja, miben rejlik költészetének valódi ereje, és mik a csupán sajátos eszközei – azaz, hogy egy kicsit kevésbé evidensen legyen parodizálható.

Teremtett világ, 2019
(100 x 70 cm, olaj, vászon)